

OIKEUSPOLIITTINEN YHDISTYS – RÄTTSPOLITISKA
FÖRENINGEN DEMLA RY
PL 212, 00171 Helsinki
www.demla.fi
demla@demla.fi

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
PL 25, 00023 Valtioneuvosto

Asia: Lausuntopyyntö esitutkinta- ja pakkokeino toimikunnan mietinnöstä (oikeusministeriö, komiteamietintö 2009:2)

Oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön asettama toimikunta on laatinut ehdotuksen esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistuksesta. Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry pitää uudistusta tarpeellisena, mutta toimikunnan työskentelylle asetettu määräaika on ollut liian lyhyt, minkä takia kaikkiin kysymyksiin ei ole paneuduttu riittävän syvällisesti.

Rikosprosessille on ominaista jännitteinen suhde julkisen ja yksittäisen intressin välillä. Mietinnössä painottuu selvästi rikosten selvittämisen intressi rikoksesta epäillyn oikeusturvan kustannuksella. Demla ry kiinnittää huomiota siihen, että säännösten muutostarvetta olisi pitänyt tarkastella perusteellisemmin perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta. Myös Kidutuksen vastainen komitea (CPT) on joutunut toistuvasti antamaan Suomelle moitteita rikosprosessissa vapautensa menettäneiden kohtelusta. Tässä uudistuksessa olisikin pitänyt pyrkiä korjaamaan usein useilla tarkastuskäynneillä esille nostetut epäkohdat. Seuraavaksi nostamme lausunnossamme esille vain muutamia yksittäisiä näkökohtia.

Hienotunteisuusperiaate koskee myös rikoksen uhrina

Demla ry kiittää esitutkinta- ja pakkokeino toimikuntaa siitä, että seksuaali- ja väkivaltarikosten uhrin on nostettu omana erityisryhmänä esille. Tutkimusten mukaan seksuaalirikoksissa ja erityisesti parisuhteessa tapahtuneessa väkivallassa korostuu poliisin toiminnan tärkeys. Uhrin hienotunteinen kohtelemisen on tärkeää paitsi uhrin itsensä, myös rikoksen selvittämisen näkökulmasta. Rikosta ei pystytä selvittämään, jos uhri ei tunne oloaan kuulustelussa riittävän turvallisiksi, sillä silloin hän ei pysty kertomaan poliisille itselleen kipeistä tapahtumista. Käsiteltäessä mietinnössä hienotunteisuusperiaatteen sisältöä on tärkeää tuoda esille tällaisia näkökohtia. Rikoksen uhrin näkökulmasta on tärkeää suojata heidän yksityisyyttään esitutkinnan alkumetreiltä asti. Uhrilla pitäisi myös halutessaan olla mahdollisuus tulla kuulustelluksi samaa sukupuolta olevan rikostutkijan kanssa.

Perheväkivallan huomioon ottaminen

Demla ry kiittää esitutkinta- ja pakkokeino toimikuntaa myös siitä, että mietinnössä nostetaan omana erityisryhmänä esille perheväkivalta. Läheissuhteessa tapahtuneeseen väkivaltaan liittyy

useita erityispiirteitä, joille on syytä antaa merkitystä esimerkiksi arvioitaessa edellytyksiä esitutkimman toimittamatta jättämiseen tai lopettamiseen. Demla ry huomauttaa, että mm. väkivallan toistumisen takia rikosta ei voida pitää lain edellyttämällä tavalla ”vähäisenä”. Perheväkivallan jatkumisvaara voi olla peruste myös pidättämiselle tai vangitsemiselle.

Tutkimusten mukaan kynnys ilmoittaa poliisille läheissuhteessa tapahtuneesta väkivallasta on varsin korkea. Tämä kynnys nousee maahanmuuttajataustaisten naisten kohdalla, jotka voivat pelätä rikoksen ilmaisaattamisen aiheuttamia seurauksia myös omassa yhteisössään. Poliisin pitäisikin omaaloitteisesti kiinnittää nykyistä enemmän huomiota perheväkivallan uhrien turvallisuuteen.

Läheisen oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämisessä

Demla ry kiinnittää huomiota siihen, että läheisen oikeutta olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämisessä tulee laajentaa toimikunnan tekemästä ehdotuksesta. Uudessa säännöksessä pitää ottaa huomioon ihmisten välinen läheisyys tosiasiallisten suhteiden, ei pelkän verisukulaisuuden kautta. Tästä syystä avopuolisolle ja muille uusioperheeseen kuuluville jäsenille pitää taata oikeus kieltäytyä todistamasta toistensa rikosasioista.

Kotietsinnästä päättäminen ja sen jälkikäteinen arviointi

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on tuonut esille Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viimeaikaista ratkaisukäytäntöä, jossa on otettu varsin tiukka kanta kotietsinnästä päättämiseen. Tästä syystä asia edellyttää Demla ry:n mielestä jatkovalmistelua, sillä nykytilan pitäminen entisellään toimikunnan ehdottomalla tavalla ei ole kestävä ratkaisu.

Eduskunnan oikeusasiamiehelle tehdyt useat kantelut poliisin toiminnasta kotietsinnässä kertovat siitä, että etsinnän kohteeksi joutuneet henkilöt tuntevat, että heidän oikeuksiaan on loukattu. Jatkovalmistelussa on tästä syystä myös ratkaistava, miten kotietsinnän kohteeksi joutunut henkilö voi saattaa päätöksen jälkikäteisen arvioinnin kohteeksi.

Puolustajan määrääminen aina pidätetylle

Henkilön vapaudenmenettäminen on ankarin rikosprosessuaalinen pakkokeino. Myös pidättäminen muodostuu rikoksesta epäillyn näkökulmasta yleensä varsin tuntuvaksi tapahtumaksi. Hän on tällöin selkeästi rikosprosessissa alisteisessa asemassa. Rikoksesta epäillyn oikeusturvan kohentamiseksi olisikin tarpeellista määrätä pidätetylle aina viran puolesta puolustaja.

Tutkintavankeja ei saa säilyttää poliisivankiloissa

Kidutuksen vastainen komitea on toistuvasti kiinnittänyt huomiota siihen, että tutkintavankeja ei saa säilyttää poliisivankiloissa. Myös esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on tuonut tämän kritiikin esille aiheellisesti mietinnössään. Tästä huolimatta vallitsevaan käytäntöön ei esitetä muutoksia. Demla ry:n mielestä Kidutuksen vastaisen komitean esittämät perustelut ovat niin painavia, että kielto säilyttää tutkintavankeja poliisivankiloissa täytyy ottaa lähtökohdaksi uudessa lainsäädännössä.

Myöskään alle 18-vuotiaita ei saisi pitää kiinniotettuina, pidätettyinä tai vangittuina poliisivankilassa.

Yhteydenpitorajoitukset tutkintavangeille

Tutkintavangeille määrätään käytännössä varsin paljon yhteydenpitorajoituksia. Tämä tarkoittaa vapautensa menettäneen näkökulmasta hyvin tukalaa eristyksissä olemista.

Demla ry kiinnittää huomiota siihen, että rajoituksista ei ole saatavissa julkaistuja tilastotietoja. Tästä syystä tilastointia olisi ehdottomasti kehitettävä rajoitusten käytöstä, niiden tarkemmasta sisällöstä ja kestosta.

Ankaraan vahingonkorvausvastuuseen siirtyminen

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta ehdottaa siirtymistä esitutkintaviranomaisen tuottamuksesta riippumattomaan vahingonkorvausvastuuseen. Demla ry:n mielestä ehdotus on erittäin kannatettava. Tiedossamme on useita tapauksia, joissa nykyinen säätely ei ole mahdollistanut korvauksen saamista vahinkoa kärsineelle. Demla ry:n mukaan ehdotettu säännös olisi kuitenkin syytä kirjoittaa selkeämmäksi, sillä ankaran vahingonkorvausvastuun periaate käy siitä nyt varsin huonosti esille.

Tulkin esteellisyys

Demla ry pitää erittäin myönteisenä, että esitutkintalakiin lisätään säännös oikeudesta käyttää tulkkia. Käytännössä tulkkien ammattitaito ei ole aina ollut riittävä, sillä heillä on saattanut olla hyvin puutteellinen käsitys rikosprosessista ja oikeudellisesta erityissanastosta. Ongelmia on ilmennyt erityisesti tilanteissa, joissa on turvauduttu pienestä yhteisöstä löytyneeseen kielitaitoiseen henkilöön ilman että hänellä olisi minkäänlaista tulkin ammattipätevyyttä. Tämän lisäksi Demla ry kiinnittää huomiota siihen, että tulkin esteellisyys olisi syytä ottaa jatkovalmistelussa tarkastelun kohteeksi. Tiedossamme on tapauksia, joissa tulkkina on käytetty jopa kuulusteltavan lähiomaista.

Edunvalvojan määrääminen lapselle

Demla ry pitää erittäin tarpeellisenä ehdotusta edunvalvojan määräämisestä lapselle tuomioistuimen toimesta. Tiedossamme on useita tapauksia, joissa vanhemmat eivät ole pystyneet huolehtimaan lapsensa oikeuksien toteutumisesta rikosprosessissa.

Muutoksenhakuoikeudesta säätäminen

Demla ry kiinnittää huomiota siihen, että esitutkinnan aikana tehdään lukuisia asianosaisten oikeusasemaan vaikuttavia päätöksiä. Toimikunnan laatimaan ehdotukseen sisältyy vain muutamia erityiskohtia, joissa otetaan kantaa oikeuteen hakea muutosta. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta on perusteltua säätää esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilaissa selkeästi muutoksenhakuoikeudesta, mikä parantaa kaikkien esitutkinnan osapuolten oikeusturvaa.

Helsingissä 31.8.2009

Martta October

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry:n puheenjohtaja